

RENZO IMBENI

La diferència sexual com a fonament de la democràcia.*

He acceptat amb plaer la invitació del Centre d'Investigació Històrica de la Dona per intervenir en aquest encontre. Per una raó d'ordre general que afecta les meves relacions i les de la meua ciutat, Bolonya, amb Barcelona i Catalunya, la ciutat i la comunitat més europees d'Espanya. Per una raó particular que té a veure amb el tema escollit en aquesta ocasió, un tema que hauria de ser cada cop més l'objecte, no només de les reivindicacions de les dones, sinó també de propostes i d'una acció política nova de les dones i dels homes.

Si sóc aquí, és perquè Luce Irigaray ho ha suggerit. Sé que una part de les dones té dubtes quant a la possibilitat i la utilitat d'un treball a dos: dona i home; també respecte a una aliança política que tingui per objectiu la tutela, a través de formes jurídiques noves, de la identitat civil de les dones.

Jo, per contra, penso que l'elaboració teòrica i els suggeriments pràctics de Luce Irigaray tenen una gran importància. En els seus llibres i en les seves paraules hi ha la idea d'una revolució pacífica contra l'opressió de l'home sobre la dona. Però no és una revolució contra l'home. No és la proposta de posar noves jerarquies en el lloc de les antigues jerarquies. El camí que ens marca Luce Irigaray

* Traducció d'Eulàlia Lledó.

consisteix a definir de forma positiva la identitat civil de les persones i garantir aquesta identitat de la mateixa manera, mitjançant normes jurídiques noves. -

Vaig trobar Luce i la seva feina el 1989, l'any que es va acabar el món que havíem conegut després de la postguerra, el de la Guerra freda i el del mur de Berlín. Durant aquests cinc anys, el nostre diàleg, els nostres punts de vista han estat estimulats pels canvis en el continent i en el món sencer. El meu punt de vista ha estat el d'alcalde de Bolonya (vaig deixar el càrrec al cap de deu anys), el de parlamentari europeu, el d'home de l'esquerra democràtica italiana.

Els problemes d'una ciutat i els d'un continent es reduïen i es redueixen només a un: ¿com garantir una cohabitació civil entre (entitats diferents) diferents gèneres, races, religions, cultures?

A les ciutats es començava a manifestar la conseqüència de la caiguda de les barreres i dels murs: immigració de l'Est i del Sud. La realitat d'una societat multicultural i pluriètnica ja no era només una descripció en els llibres i ja no afectava tan sols d'altres països sinó que començava a formar part de la meua vida, de la nostra vida quotidiana.

La resposta principal consisteix en incomprensió i intolerància.

La forma extrema d'aquesta reacció és l'ex-lugoeslàvia, però les seves cares les veïem en els barris de les nostres ciutats, en les actituds contra els immigrants, contra els gitanos, contra els homosexuals, contra els drogaaddictes. En lloc de comprendre els problemes que aquestes persones i aquestes categories plantegen, es prefereix pensar que aquests problemes es poden resoldre fent desaparèixer les persones.

Delinqüència, inseguretats, atur, futur incert: davant d'aquesta realitat i aquests estats d'ànim, a l'Est, hi ha els que enyoren Stalin, a l'Oest, hi ha els qui proposen noves formes d'intolerància, de racisme,

d'antisemitisme, per culpa dels quals, en el passat, van guanyar el nazisme i el feixisme.

El nacionalisme emergeix de nou i, segons el nacionalisme, només els que parlen la mateixa llengua, només els que tenen la mateixa religió, només els que es pensen que pertanyen a la mateixa raça, poden viure en la mateixa terra. Les conseqüències últimes són la guerra, la neteja ètnica, l'opressió de les minories. També a l'Oest, l'antiga noció decimonònica de l'Estat-nació troba nous adeptes.

¿Quins són els antidòts d'aquest virus que ataca les vísceres de la democràcia europea? Va ser justament en plantejar aquesta qüestió i en buscar-ne les respostes, que l'elaboració teòrica i cultural de Luce i el meu compromís polític i institucional es van trobar.

I sembla que la idea de la diferència hagi assumit o pugui assumir fins i tot més enllà del sector feminista i més enllà de les dones, un valor general.

La meua trajectòria política està més a prop de la de l'emancipació i de l'alliberació que tenia com a objectiu la igualtat. Aquesta trajectòria forma part del patrimoni civil de la democràcia italiana i europea.

Però igualtat i paritat no són suficients; no posen en qüestió els fonaments d'una civilització jurídica i d'una organització de poder que es basen en la divisió dels papers socials de l'home i de la dona.

La discriminació sexual, fins i tot encara que es negui explícitament en les declaracions fonamentals dels drets de l'Home, existeix en les lleis, en la llengua, en els costums, en la manera com està organitzada la societat i les seves activitats econòmiques i productives.

Una discriminació d'aquest tipus neix del rebuig a reconèixer l'existència de la diferència entre nosaltres.

Els diferents papers naturals han estat, en el passat, el punt de

partida de l'opressió i de les jerarquies.

El reconeixement i el respecte de la diferència pot ser en el futur el punt de partida d'una nova cohabitació. Així com la discriminació sexual és el paradigma de la discriminació ètnica, religiosa, lingüística; el reconeixement i el respecte de la diferència poden ser el paradigma d'una nova democràcia.

Conèixer, reconèixer, respectar: d'aquesta manera les diferències poden coexistir. Ni jerarquies, ni separacions, sinó coexistència que no anul·la l'altra persona, que no redueix «ad unum» el plural. Per a aquesta coexistència no n'hi ha prou amb la definició de nosaltres en negatiu contra alguna cosa o algú.

En les societats occidentals contemporànies intervenen una sèrie d'elements que fan que la definició positiva dels drets sigui encara més urgent.

Les nostres societats han esdevingut pluriètniques, multiculturals, multireligioses, fenòmens que empenyen en la direcció de crear regles que facin possible la cohabitació, no només partint de la base de la definició en negatiu de la llibertat pròpia i de la d'altri (la no ingerència en l'esfera personal de l'altra persona) sinó en sentit positiu, tot reforçant la identitat civil de les persones com a tals. Així, el pluralisme de les cultures també planteja de nou el problema de la llibertat individual i assenjala l'exigència del respecte de la diferència entre les dones i els homes com a fonament d'unió democràtica entre els ciutadans, les nacions i les cultures. Cal la creació d'una esfera de subjectivitat més ampla i, sobretot, el seu reconeixement jurídic a través de noves normes positives. Això té com a conseqüència i com a condició una redefinició àmplia de la relació home-dona.

De fet, tot això ha canviat profundament en les nostres societats en els últims decennis i reclama un reconeixement jurídic.

Un projecte de codi de ciutadania, signat per Luce Irigaray i per mi,

tracta aquestes qüestions, projecte que ha acompanyat la meua tasca de ponent en el Parlament Europeu sobre els temes de la ciutadania europea. Aquest projecte deia, entre d'altres coses: «l'absència d'una legislació apropiada per a les dones es manifesta actualment de diferents maneres, particularment a través dels escàndols i els processos relatius a la violència que s'exerceix sobre les dones. Tant els codis civils nacionals com les constitucions i la Declaració dels drets de l'Home pateixen una manca de termes relatius als drets específics que permetin jutjar delictes com aquests. Així, la violació es defineix com a crim i no com a violació, la qual cosa no protegeix pas la dona com a dona i deixa el simple ciutadà en la ignorància del delicte que comet quan viola. La mateixa cosa ocorre amb la lliure elecció de la maternitat definida, en el millor dels casos, com un permís per avortar sense conseqüències penals: una formulació com aquesta de la llei és inherent a un poder patriarcal que s'atorga el dret de legislar sobre el cos de la dona, fins i tot quan és major d'edat. A les dones els manquen també drets relatius a la tutela de les criatures, sobretot en el cas de matrimonis mixtos, drets relatius a una cultura apropiada a la seva identitat (drets, per exemple, que impedeixin les mutilacions sexuals), drets relatius a la seva representació corporal o simbòlica en els llocs públics, etc. Mentre no hi hagi aquests drets, els delictes que afecten les dones són considerats gairebé exclusivament del domini penal, cosa que no afavoreix gens una pau civil. A més a més, no hi ha cap legislació preventiva: una legislació que confiï a la dona la responsabilitat sobre ella mateixa com a ciutadana i que, considerant-la una persona civil, encarregui a la comunitat la prevenció dels delictes que la concerneixin, que concerneixin cadascú.»

La construcció de la Unió [europea] requereix la definició de nous drets i deures que garanteixin una cohabitació civil entre les races (fins i tot en el marc de la família), entre els sexes (fins i tot de tradicions diferents), entre les diferents generacions i cultures.

La reorganització dels drets s'ha de pensar sobre una base supranacional que atribueixi drets no vinculats a una identitat ètnica, religio-

sa, etc., precisa, de cara a regular les relacions socials sense proposar un cop més elements de no integració.

Europa és en una cruïlla. O bé un projecte de relançament de la Unió dels pobles atreu ciutadans i ciutadanes, o bé, en comptes de la Unió, prevaldran els egoismes socials i nacionals. Per evitar aquest camí que seria perillós, tant per a la democràcia com per a la pau, el projecte d'Unió europea s'ha d'enriquir amb nous continguts. Entre aquests nous continguts, hi veig l'afirmació dels drets positius per a les dones. Qui treballa per afirmar aquests drets té un paper d'interpret, de traductor, de comunicador, entre una llengua i una altra, entre una cultura i una altra, entre un pensament i un altre.

A propòsit d'això, voldria acabar amb una història explicada per Anton Shammas, escriptor palestí nascut a l'Alta Galilea el 1950. Professor universitari als Estats Units, autor d'un llibre editat a França i escrit en un hebreu extraordinàriament ric i erudit, explica Shammas: «Des de fa dos anys estic obsessionat pel personatge d'un tal Luis de Torres. ¿Qui era? Era un hebreu convers que, l'agost del 1492, va emprendre viatge amb Cristòfol Colom. ¿Per què el gran genovès el va embarcar en les seves caravel·les? Perquè Luis parlava perfectament àrab. En altres paraules, el va agafar com a intèrpret. De fet, el que la història oficial no explica és que Colom i els reis d'Espanya tenien el projecte de marxar cap a l'última croada. Esperaven trobar més enllà de les Columnes d'Hèrcules, el Gran Khan xinès. Els cristians hi haurien segellat una aliança amb l'objectiu de prendre la Meca i bescanviar-la per Jerusalem. D'aquí, la necessitat de portar algú que parlés àrab. Però quan van arribar a Cuba, que es pensaven que era el Japó, de Torres es va adonar que els autòctons parlaven de tot llevat de l'àrab i de l'hebreu. I aquest instant precís em fascina: quan de Torres comunica el seu descobriment a Colom. És el moment en què es descobreix la inutilitat de l'àrab i de l'hebreu. És el moment en què neix el colonialisme, el qual no té cap necessitat de traduccions i de traductors. És el moment en què desapareixen els indis d'Amèrica, així com les dues llengües vehiculars de la cultura mundial. Per això, intento de tornar a donar vida a Luis de Torres.»

A l'igual que Shammas vol reprendre un fil tallat fa cinc segles, penso que nosaltres hem d'apreciar la feina de Luce Irigaray, que, com Luis de Torres, intenta fer conèixer i respectar la diferència com a base d'una nova coexistència civil, per una relació correcta amb la natura i per una felicitat més gran en la vida de les persones.

Us agraeixo la vostra atenció.